

Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-odaklı) Suç Önleme

Tuba TOPÇUOĞLU

İstanbul Üniversitesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul

Özet

Çocuk suçluluğu, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ciddi boyutlarda kendini göstermektedir. Toplumumuzu derinden etkileyen böylesi bir sosyal sorunun sadece hukuk ve ceza adalet sistemi içerisinde ortaya koyulan uygulamalarla çözümlenmesi mümkün olmamaktadır.

Bu çalışma, ilk olarak resmi istatistikler ışığında ülkemizde yaşanan çocuk suçluluğunun boyutunu ortaya koymaktadır. İkinci olarak, bu çalışma ülkemizde ve dünyada gerçekleştirilen kriminolojik araştırma bulgularına dayanarak, çocuk suçluluğunun daha etkin önlenmesi adına, politika üreticilerin ceza adalet sistemi dışında uygulanabilen diğer suç önleme stratejilerine de yönelmesi gerektiğine vurgu yapıp bunun nedenlerini irdelemektedir. Bu çalışma, son olarak, 1990’larda kamu sağlığı sektöründen kriminoloji alanına getirilen ve o zamandan beri de birçok gelişmiş ülkede yaygın olarak uygulanan “gelişimsel (risk-odaklı) suç önleme” programlarını ele alarak, bu tür programların ceza adalet sistemi içerisinde uygulanan politika ve müdahalelerden farklılıklarını incelemektedir.

Ülkemizde oldukça ihmal edilen gelişimsel (risk-odaklı) suç önleme stratejisi, ciddi suçluluk henüz oluşmadan önce çocuklar, aileleri, okulları, yaşadıkları muhit üzerinden gerçekleştirilebilecek çok çeşitli müdahale programları ile çocukların gelişimini birçok boyutuyla destekleyerek, çocuklarda yaşam boyu antisosyal davranışın ve beraberinde getirdiği olumsuzlukların artarak birikmesine engel olmayı amaçlamaktadır. Suçun birey ve toplum üzerindeki maliyetinin boyutu göze alındığında, erken müdahale—etkili olması durumunda—toplumsal düzeyde inanılmaz kazanç vaat etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Suçluluğu, anti-sosyal davranış, erken müdahale, suç önleme stratejileri, gelişimsel (risk-odaklı) suç önleme

Juvenile Crime and Developmental (Risk-focused) Crime Prevention

Abstract

As in most countries, juvenile crime is at a striking level in Turkey. Such a deeply-rooted societal problem cannot be solved solely by means of criminal justice policy and interventions. Based on official crime statistics, this paper first presents data on the extent and nature of juvenile crime in Turkey. Second, based on recent criminological research findings in Turkey and the developed world, this paper discussed why policy makers should also focus on crime prevention strategies outside the criminal justice system in order to reduce juvenile crime more effectively. Finally, this paper focuses on “developmental (risk-focused) crime prevention”—a crime prevention paradigm which has been brought into the field of criminology from public health sector in the 1990s and since then has been increasingly adopted in several Western countries—and discuss the advantages of these programmes over other crime prevention strategies, especially criminal justice policy and interventions. Developmental (risk-focused) crime prevention strategies, a highly neglected area in Turkey, can interfere early in the life-course before the onset of serious delinquent behaviour through programmes designed to support children by targeting individual, family, school and community risk factors and prevent the accumulation of antisocial behaviour and associated negative effects over the life-course. Given that crime incurs considerable costs for both the individual and the society, early intervention programmes—if effective in reducing crime—will bring substantial benefits to the whole society.

Key Words: Juvenile delinquency, antisocial behavior, early intervention, strategies of crime preventions, developmental (risk-driven) crime prevention

1. Türkiye’de Çocuk Suçluluğu

Resmî suç istatistikleri, birçok Avrupa toplumunda İkinci Dünya Savaşı sonrasında on sekiz yaşın altındaki gençlerin suçluluğunda ciddi bir artma eğilimi olduğunu göstermektedir (Estrada, 1999; Pfeiffer, 1998). Bu artış 1980’lerin ortasından ve 1990’lardan itibaren birçok ülkede kendini özellikle şiddet suçlarında göstermektedir ve bu eğilim resmî olmayan suç istatistikleri ile de desteklenmektedir (Pfeiffer, 1998). Ülkemizdeki mevcut resmî istatistikler toplumumuzda benzer bir yaraya işaret etmektedir.

Türkiye’de ilk defa Devlet İstatistik Kurumu (2006 ve sonrasında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)) tarafından 1997’de yayın haline getirilen *Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuk İstatistikleri* çalışması, ülkemizde çocuk ve gençlerin suçluluğuna ilişkin çok önemli bilgiler sunmaktadır. 1997 ile 2006 yılları arasında sadece 27 ilimizi kapsayan bu çalışma, 2007 yılı sonrasında 81 ilimizi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı’na bağlı olarak çalışan karakollar, çocuk şube müdürlükleri ve çocuk merkezlerine gelen veya getirilen çocuklar üzerinde uygulanan standart anket formları ışığında elde edilen bilgiler

ülkemizde çocuk suçluluğunun yıllar içinde ciddi oranda artmakta olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. 27 ilimizde yıllara göre suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilen ve oradan adli birimlere sevk edilen çocuklar

Yıl	Suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilen çocuklar			Adli birimlere sevk edilen çocuklar	
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek (%)	Toplam
1997	20,850	1,455	22,305	93.5	21,546
1998	24,613	1,854	26,467	93.0	25,547
1999	22,967	1,832	24,799	92.6	24,224
2000	23,337	1,857	25,194	92.6	24,576
2001	24,080	2,102	26,182	92.0	25,557
2002	29,585	3,031	32,616	90.7	31,656
2003	34,428	3,673	38,101	90.4	37,077
2004	41,130	4,195	45,325	90.7	44,109
2005	40,574	3,925	44,499	91.2	43,033
2006	42,393	4,398	46,791	90,6	44,685

Not: Tablodaki verilerin kapsadığı 27 ilimiz şunlardır: Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, Kars, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Muğla, Sakarya, Tekirdağ, Samsun, Trabzon, Şanlıurfa, Zonguldak
Kaynak: TÜİK. Güvenlik Birimlerine Gelen ve Getirilen Çocuklar (çeşitli yıllar).

Bu çalışmalardan elde edilen verilere göre, 27 il toplamında suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilen ve oradan da adli birimlere sevk edilen çocukların sayısı 1997-2006 yılları arasındaki on yıllık dönemde 21,546'tan 44,685'e yükselerek %107 oranında bir artış göstermiştir (Bkz. Tablo 1). 2008-2011 yılları arasındaki son dört yıllık dönemde ülke genelinde elde edilen verilere göre ise suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilen ve oradan da adli birimlere sevk edilen çocukların sayısında 54,592'den 74,215'e yükselmesiyle birlikte %36 oranında bir artış gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. 81 ilimizde yıllara göre suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilen ve oradan adli birimlere sevk edilen çocuklar

Yıl	Suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilen çocuklar			Adli birimlere sevk edilen çocuklar	
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek (%)	Toplam
2007*	25,470	2,716	28,186	90.4	24,076*
2008	56,465	5,965	62,430	90.4	54,592

2009	61,151	7,193	68,344	89.5	57,859
2010	74,251	9,142	83,393	89.0	72,087
2011	76,396	8,520	84,916	90.0	74,215

*2007 yılı verileri sadece Temmuz ve Aralık arasındaki 6 aylık dönemi kapsamaktadır.

Kaynak: TÜİK. Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (2007-2011).

Ülkemizde çocuk suçluluğuna ilişkin bir diğer veri kaynağı da ceza infaz kurumlarına giren çocuk ve genç hükümlü sayılarına ilişkin verilerdir. (Bu bilgiler, 1951 ile 2005 yılları arasında TÜİK tarafından yayınlanan *Adalet İstatistikleri* kapsamında yer alırken, 2006 yılından itibaren *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri* adı altında yayınlanmaya başlanmıştır). Cezaevine giren hükümlülerin yaş dağılımına bakıldığında, özellikle son beş yıldır 12-17 yaş arasındaki çocuk hükümlülerin oranında ciddi bir artış göze çarpmaktadır (Bkz. Tablo 3). Her ne kadar 12-17 yaş grubunda olup cezaevine giren çocuk hükümlülerin sayısı 2009 yılında bir önceki yıla göre biraz azalma gösterse de, genel olarak her yıl artış sergilemiştir. 2006 yılında toplamda 513 çocuk hükümlü cezaevine girmişken, 2010 yılına gelindiğinde bu sayı %181 oranında bir artış gösterip neredeyse üç katına ulaşmış ve 1,443 çocuk hükümlü sayısını bulmuştur. Oysa aynı yıllar arasında 12-17 yaş grubundaki çocukların ülke genelindeki nüfus artışı çok daha az olduğundan (yaklaşık %2-3 civarı), çocuk hükümlü oranlarında ciddi bir artış yaşandığını söylemek mümkündür. Sonuç olarak, ceza adalet sistemimizin farklı aşamalarında toparlanmış veriler her ne kadar suçluluğu farklı perspektiflerden ele almış olsalar ve içlerinde önemli miktarda "karanlık sayı" barındırsalar da, hem emniyet birimlerinden hem de cezaevlerinden elde edilen resmi veriler, genel olarak ülkemizde çocuk suçluluğunun yıllar itibarı ile ciddi bir artış gösterdiği yönündedir.

Tablo 3. Yıllara göre cezaevine giren çocuk hükümlüler (12-17 yaş)

Cezaevine giren çocuk hükümlüler (12-17 yaş)				
Yıl	Erkek	Kız	Toplam	Erkek (%)
2006	498	15	513	97.1
2007	825	15	840	98.2
2008	1,156	32	1,188	97.3
2009	1,064	23	1,087	97.9
2010	1,402	41	1,443	97.2

Bu verilerin ışığında, çocuklarda suçluluğun gelişimini anlamak ve elde edilen sonuçlara göre önleyici programlar ve suç politikaları geliştirmek eğitimciler ve politikacılarımızın öncelikli gündem maddelerinden biri olmuştur. Bu çalışma, ülkemizde ve dünyada gerçekleştirilen ampirik kriminolojik araştırma bulgularına dayanarak, ülkemizde çocuk suçluluğunun daha etkin önlenmesi adına, politika üretkenlerin ceza adalet sistemi dışında uygulanabilen suç önleme stratejilerine de yönelmeleri gerektiğine vurgu yapmakta ve bunun nedenlerini irdelemektedir. Çalışmanın son bölümünde ise 1990'larda kamu sağlığı sektöründen

kriminoloji alanına getirilen ve o zamandan beri de birçok gelişmiş ülkede yaygın olarak uygulanan “gelişimsel (risk-odaklı) suç önleme” programları ele alınmakta ve bu programların ceza adalet sistemi içerisinde uygulanan politika ve müdahalelerden farklılıkları incelenmektedir.

2. Ceza Adalet Sistemi Dışındaki Suç Önleme Stratejilerine Yönelmenin Önemi

Bu çalışmada çocuk suçluluğunun daha etkin olarak önlenmesi noktasında ceza adalet sistemi içerisindeki politika ve uygulamaların yanı sıra bu sistemin dışında bulunan suç önleme stratejilerinin de mutlaka ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır ve bu nedenler kısaca üç noktada özetlenebilir. Birinci neden ceza adalet sistemi içindeki suç önleme stratejilerinin doğasına ilişkindir. Ceza adaleti içerisindeki suç önlemeden kastedilen kolluk ve ceza adalet sisteminin içindeki diğer aktörler (savcılar ve mahkemeler gibi) tarafından suçun tekrarının önlenmesine yönelik yürütülen faaliyet ve uygulamalardır. Genel olarak, ceza adalet sistemi içerisinde gerçekleştirilen müdahalelerin amaçları cezalandırma, geleneksel caydırıcılık (genel ya da özel), etkisiz hale getirme, iyileştirme (rehabilitasyon), kamunun korunması ve zararın tazmini şeklinde özetlenebilir. Görüldüğü üzere, bu müdahale unsurları sadece ve sadece suçun tekrarının önlenmesine yönelik değildir. Batı Avrupa ve Amerika’da ceza adalet sistemi içerisindeki uygulamaların çocuk ve gençlerde suçluluğunun tekrarını azaltmadaki etkisini sistematik olarak değerlendiren araştırma bulguları da zaten sistem içerisindeki uygulamaların bazılarının çocuklarda suçluluğu azaltmakta oldukça etkisiz olduğunu göstermektedir (Perry, McDougall ve Farrington, 2005).

Türkiye’de çocuk adalet sistemi, 2005 yılında gerçekleştirilen hukuk reformu ile köklü bir şekilde güçlendirilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, yeni çocuk adalet sisteminin bel kemiğini oluşturmakta ve aynı yıl yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunu ve diğer mevzuat değişiklikleri de geliştirilen yeni yasal çerçevenin diğer unsurlarını oluşturmaktadır. Mevzuatımıza getirilen yenilikler önemlilik arz etmekle birlikte; bugün sistemin birçok unsuru halen gelişim aşamasındadır ve uygulamaya ilişkin olarak oldukça sorun yaşanmaktadır. Tam olarak uygulanamayan yasal değişikliklerin suçluluğu azaltmadaki etkinliğinin değerlendirilmesi, söz konusu yasal değişikliklerin genel anlamdaki etkinliğini anlamamız noktasında yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki ülkemizde ceza adalet sistemi içerisindeki mevcut uygulamaların suçluluğu azaltma noktasındaki etkinliklerini inceleyen her hangi bir sistematik araştırma bulunmamaktadır. Ülkemizde yetişkin ve çocuk ceza adaleti sistemi içerisinde etkin politika ve uygulama geliştirmek için ampirik araştırma bulgularından elde edilen kanıtlara büyük ihtiyaç vardır.

Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki mevcut ceza adaleti politikaları ve sistem içerisindeki uygulamaların çocuklarda tekrar suçluluğu azaltmada etkili olduğu varsayılsa bile toplumu derinden etkileyen suç probleminin sadece yasal düzenlemelerle çözümlenebilmesi mümkün olmamaktadır.

Bunun en önemli nedeni toplumda meydana gelen suçların ve suç davranışında bulunan kişilerin sadece bir bölümünün ceza adalet sistemi içerisine girmesi ve de sisteme girdikten sonra dahi bu kişilerin sadece bir bölümünün mahkeme aşamasına gelip sonrasında işlediği suçtan dolayı hüküm giymesidir. Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de bilinen ve resmi istatistiklere yansıyan suçlar ve failer, gerçekte var olan toplam suçların sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Ne yazık ki Türkiye’de ulusal düzeyde mağduriyet ve suç bildirim çalışmaları henüz yürütülmediği için suç istatistiklerine ilişkin "karanlık sayılar" hakkında ülke bazında bir tahminde bulunmak zor olmaktadır. Ancak Türkiye’nin ilk kez 2005 yılında katıldığı Uluslararası Suç Mağduriyet Çalışması kapsamında İstanbul’da hane bazında gerçekleştirilen anket çalışması sonuçlarına göre karanlık sayılar suç tipine göre değişiklik göstermekte ve hatta bazı suçlarda gerçekte yaşanan mağduriyetlerin ancak küçük bir bölümü sisteme yansımaktadır (Jahic ve Akdaş, 2007). Dolayısıyla, gerek kolluk kuvvetleri gerekse ceza adalet sisteminin diğer aktörleri tarafından yürütülen uygulamalar ve yapılan müdahaleler sisteme girenler üzerinde tekrar suçluluğu azaltmakta etkin olsa bile, polis, savcı ya da mahkemelerin toplumun tamamında meydana gelen suçluluğu azaltmaktaki etkisi sınırlı kalacaktır.

Ülkemizde çocuk suçluluğunun önlenmesi için ceza adalet sistemi dışında da çözüm aranmasını gerekli kılan bir ikinci neden de ceza adalet sistemi içerisindeki uygulamaların (genel caydırıcılık unsurları dışında) büyük oranda kişiler sisteme girdikten sonra söz konusu olması ve bu nedenle de etkin müdahalede bulunma noktasında geç kalmasıdır. Bu noktaya ışık tutması açısından gelişmiş Batı ülkelerinde ortaya koyulan önemli kriminolojik araştırma bulgularına değinmek gerekmektedir.

Çocuk suçluluğu Batı’da uzun zamandır "gelişimsel yaşam boyu" perspektifinden ele alınmaktadır (Loeber ve LeBlanc, 1990; LeBlanc ve Loeber, 1998). Gelişimsel yaşam boyu perspektifine göre, kişinin sapma davranışının yaşam içerisinde nasıl tezahür ettiği, kişinin yaşamı içerisinde izlediği yörünge üzerinde etki gösteren dinamik güçlerin etkileşimi sonucunda belirlenmektedir. Genel anlamda yaşam boyu modeli, kişilerin gelişiminin, hayatlarındaki farklı katmanların etkisiyle (örn., birey, aile, okul, akran grubu, yaşanan muhit) hem *değişiklik* hem de *süreklilik* gösterebileceğini varsayan insan gelişiminin ‘ekolojik modeli’ içinde düşünülebilir (Bronfenbrenner, 1979).

Literatürde gelişimsel yaşam boyu araştırmalarının üç bulgusu bu çalışma için ayrıca önem arz etmektedir. İlk olarak, gelişmiş Batı toplumlarında yıllar içinde ileriye dönük olarak yapılmış boylamsal çalışmalar, çocukların saldırgan dışa dönük davranış problemleri ve sapma davranışlarının zaman içerisinde önemli oranda *devamlılık* gösterdiğini ortaya koymuştur (Farrington, 1991; Hofstra ve diğerleri, 2000, Magnusson ve diğerleri, 1983). Öyle ki bir yaşta daha çok suç davranışında bulunan kişiler ileriki yaşlarda da görece olarak daha fazla suç işleme eğilimi göstermektedirler.

İkinci olarak, boylamsal araştırmaların istikrarlı bir şekilde ortaya koyduğu bir diğer bulgu da suça başlama yaşı ile ileride gösterilen kronik ve ciddi suçluluk arasındaki ilişkidir (Loeber ve LeBlanc, 1990; Moffitt, 1993). Kural

olarak, bir çocuk ne kadar erken yaşta dışa dönük davranış problemleri ve sapma davranışları gösterir, suç davranışı işlemeye başlarsa, ileride gençlik ve yetişkinlik döneminde ciddi suç davranışlarında bulunma ve uzun bir suç kariyeri geliştirme ihtimali o kadar fazla olmaktadır (Farrington, 1998; Lipsey ve Derzon, 1998). Örneğin, Farrington (1998), Londra'daki erkek çocukları 8 yaşından itibaren devamlı olarak takip ettiği boylamsal araştırmasında, 10 ile 16 yaşları arasında ciddi bir suçtan hüküm giyen erkeklerin yarısının 17 ve 24 yaşları arasında şiddet suçlarından hüküm giydiğini, oysa aynı dönemde hiç hüküm giymeyen çocukların sadece %8'inin ileriki yaşlarda hüküm giydiğini tespit etmiştir. Üstelik aynı çalışmadaki bulgular, ilk kez 10-13 yaşları arasında her hangi bir suçtan hüküm giyen erkeklerin en istikrarlı suçlular olduklarını ve 32 yaşına kadar ortalama 10 yıllık bir suç kariyeri geliştirdiklerini ortaya koymuştur (Farrington, 1992).

Ayrıca Amerika'da çocukların resmi suç kayıtlarına ve kişisel suç bildirimlerine dayanarak gerçekleştirilen birçok boylamsal çalışma, suçluluğun 7-12 yaş arasında çok yaygın olduğunu ve daha geç dönemlerde suç işlemeye başlayanlar ile karşılaştırıldığında, bu yaşlarda suç işlemeye başlamanın ileride ciddi ve şiddet suçları içeren kronik suçluluk ve uzun bir suç kariyeri için çok daha önemli bir belirleyici etken olduğunu göstermektedir.

Gelişimsel yaşam boyu araştırmalarına ilişkin son olarak değinilmek istenilen üçüncü bulgu ise, mala karşı suç, okuldan kaçma, saldırganlık ve madde bağımlılığı gibi çok çeşitli davranış problemlerinin sapma davranışı gösteren kişilerde bir arada görülmesidir (Farrington, 1997). Örneğin, Farrington (1991), Londra'da 400'ün üstünde erkek çocuğu 8 yaşından 32 yaşına kadar ileriye dönük olarak takip ettiği boylamsal çalışmasında belli bir kategoride suç işleyen erkeklerin diğer suç kategorilerinde de suç işleme eğilimlerinin oldukça yüksek olduğunu tespit etmiştir. Farrington, bu çalışmada Londra örneklemindeki erkeklerden şiddet suçlarından dolayı hüküm giyenlerin %86'sının şiddet içermeyen suçlardan da hüküm giydiğini tespit etmiştir.

Bu kriminolojik bulgular genel olarak suçluluğun çocuklukta başlayıp yetişkinliğe doğru devamlılık gösteren daha geniş bir "antisosyal davranış sendromunun" parçası olduğunu göstermektedir (Farrington, 1997; 2002). Dolayısıyla, suçluluk aniden belirmemekte; fakat öncesinde çocuklukta yalan söyleme, mala zarar verme, okuldan kaçma, hayvanlara zarar verme, okulda zorbalık yapma gibi antisosyal davranışlar; ergenlikte sorumsuz, ehliyetsiz araba kullanmak, aşırı alkol tüketimi gibi sapma davranışları ve sonrasında yetişkinlikte evde eşe ve çocuğa karşı şiddet uygulama gibi antisosyal davranışlar ile zaman içerisinde bir gelişim göstermektedir (Farrington, 1997; 2002). Bu bulgular, çocukların gelişimini göz ardı ederek suçluluğun en yaygın olduğu geç ergenlik dönemine odaklanan ve daha erken gelişim dönemlerinde suçluluğa sebep olabilecek etkenleri ihmal eden çalışmaların suçluluğu anlamada yetersizliğini işaret ederken, suçluluğa gelişimsel yaşam boyu perspektifinden bakmanın önemini vurgulamaktadır (Loeber ve Hay, 1994; Thornberry, 1997).

Bu bulgular ayrıca çocuklara erken yaşlarda—özellikle de ciddi suçluluk başlamadan çok önce—yapılacak müdahalenin

çok daha etkili olabileceğini önermektedir (Farrington, 1997; 2002). Dolayısıyla, çocuklar bir kez suç işleyip ceza adalet sistemi içerisine girdiğinde yapılacak her hangi bir müdahale çocuğun gelişimsel yaşam döngüsünü değiştirmek noktasında geç kalabilmektedir.

Son olarak, ceza adalet sistemi dışındaki suç önleme mekanizmalarının politika üreticiler tarafından göz ardı edilmemesini zorunlu kılan bir diğer nokta da suçun maliyetine ilişkindir. Suç olgusu, toplumlara inanılmaz boyutta maliyet yüklemektedir. Bu maliyet, bir taraftan ceza adalet sisteminin işleyişi için yapılan kamu harcamalarını kapsarken, diğer taraftan bireylerin kişisel güvenlikleri için yaptıkları özel harcamaları da içermektedir. Ayrıca suçun toplumsal maliyetinin hesaplanmasında mağdur ve faile getirdiği maddi ve manevi zarar ve yaşam kalitesindeki düşüş de bu hesaba dahil edilmelidir. Örneğin, mala karşı işlenen suçlarda zarar gören ya da çalınan malın zararının giderilmesi ya da telafisi; şiddet suçlarında ise mağdurun maruz kaldığı bedensel ve psikolojik acı ve zarar da suçun toplumsal maliyeti içinde düşünülmelidir. Son olarak, suç faile ve failin yakınlarına da bir maliyet getirmektedir (failin hapse girmesi, işini kaybetmesi ve bu süreçte failin yakınlarının maddi ve manevi uğradıkları mağduriyet gibi). Örneğin, 1999 yılında İngiltere ve Galler'de yapılan bir çalışma, suçun toplam maliyetini yaklaşık olarak 60 milyar İngiliz sterlini olarak tespit etmiştir (Brand ve Price, 2000). Dolayısıyla, suçun ilk olarak oluşmasını önlemeye yönelik geliştirilen programlar—başarılı olmaları durumunda—toplumlara ciddi boyutlarda kazanç sağlayacak ve kısıtlı kamu kaynaklarının eğitim ve sağlık gibi diğer alanlara yönlendirilmesine vesile olabilecektir.

Bir sonraki bölümde ceza adalet sistemi dışında uygulanabilen suç önleme stratejilerinden biri olan ve gelişmiş ülkelerde uygulanması gittikçe daha çok yaygınlaşan "gelişimsel (risk-odaklı) suç önleme" programları ele alınacaktır.

3. Gelişimsel (Risk-Odaklı) Suç Önleme:

Gelişimsel ya da risk odaklı yaklaşımla suç önleme programları kişinin yaşamının birey, aile, okul, akran grubu ve yerleşim yeri gibi çeşitli düzeylerinde bulunan ve aynı zamanda gelişimsel çalışmalarda ampirik bulgularla da desteklenen risk ve koruyucu etkenleri hedef alarak, resmi suçluluğun oluşum aşamasından önce suçu önlemeye çalışan müdahale programlarını içermektedir (Farrington, 2002; Tonry ve Farrington, 1995). Suçluluk için risk oluşturan etkenler, kişinin suç davranışında bulunma olasılığını—suç işlemeye başlama yaşının küçüklüğü, suç işleme sıklığı ve devamlılığı açısından—arttıran etkenler olarak belirtilirken, koruyucu etkenler de bu olasılığı azaltan etkenler olarak tanımlanmaktadır (Farrington, 2002; Kazdin, Kraemer, Kessler ve diğerleri, 1997). Gelişmiş Batı toplumlarında son 30-40 yıldır yapılan araştırmalar, kişilerde gelişimsel olarak dışa dönük saldırgan davranış problemleri ve suç davranışı riskini arttıran etkenlerin belirlenmesinde çok ciddi bir ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerlemenin en önemli sebebi birçok araştırmacı tarafından yürütülen ve birçoğu halen günümüzde yürütülmekte olan ve kişileri uzun yıllar içerisinde düzenli olarak takip eden ileriye dönük boylamsal

çalışmalarıdır (Loeber ve Dishion, 1983; Loeber ve Stouthamer-Loeber, 1986). Bu araştırmalar sayesinde çocukların ve gençlerin saldırgan ve suç davranışı üzerinde etkili olabilecek kişilik, aile, okul, akran grubu ve yaşamılan muhit ile ilgili etkenlerin belirlenmesinde çok ciddi ilerleme ortaya koymuştur (Farrington, 1997; 2002; Hawkins, Herrenkohl, Farrington ve diğerleri, 1998; Lipsey ve Derzon, 1998). Bu risk etkenlerinden bazıları Tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4. Çocuk suçluluğu için risk etkenleri

Risk Düzeyi	Risk Etkenleri
Birey	Zor mizaç, hiperaktivite, dikkat eksikliği, risk alma, empati kuramama, kıpırdaklık, düşünmeden dürtüsel hareket etme, hazı ertelemeye yetersizlik, düşük IQ düzeyi, düşük öz kontrol düzeyi
Aile	Ailenin sosyo-ekonomik durumu, büyük aile, parçalanmış aileler, zayıf çocuk yetiştirme teknikleri (örneğin, zayıf gözetim, tutarsız disiplin), ebeveynlerin çocuklara ilgisizliği, çocuğun istismarı, çocuğa şiddet kullanılması, suçlu ve antisosyal ebeveynler ve antisosyal davranışın nesiller arasındaki devamlılığı, ebeveynler arası çatışma
Okul	Çocuğun akademik başarısı, okula bağlılığı, düşük motivasyon düzeyi, öğretmene karşı duyduğu düşük güven duygusu, öğretmene bağlılık, okul kırmak, okulda zorbalığa maruz kalmak
Akran grupları	Antisosyal arkadaşlar ve arkadaş suçluluğu, antisosyal kardeşler ve kardeş suçluluğu
Yaşanılan muhit	Mahallenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, mahalledeki sosyal düzensizlik, komşular arasındaki birlik duygusu, komşuların orta fayda için bir araya gelebilme konusundaki istek ve yeterliliği, komşular tarafından sağlanan enformel sosyal kontrolün düzeyi

Bu suç önleme paradigması, kriminoloji alanına 1990’ların ilk dönemlerinde kamu sağlığı sektöründen getirilmiştir ve o zamandan beri de birçok gelişmiş ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır (Farrington, 2000). Bu programlar, aynen kamu sağlığı alanında olduğu gibi, kriminoloji alanında da birçok risk ve koruyucu etkenin belirlenip hedef alınması esasına dayanır. Bu yaklaşım, ceza adalet sistemindeki caydırıcı unsurlar gibi suçluluk meydana geldikten sonra uygulanan diğer suç önleme teknikleri ile karşılaştırıldığında önemli avantajlar sağlamaktadır. Risk odaklı suç önleme programlarının sağladığı en büyük avantajlardan birisi bu yaklaşımın hangi risk etkenlerinin suçluluk üzerinde “nedensel” etkileri olup olmadığına dair cevaplaması zor soruların sorulmasını gereksiz kılmasıdır (Farrington, 2000). Antisosyal ve suç davranışına sebep olan risk etkenleri oldukça fazla olduğundan, hangi risk etkenlerinin “nedensel risk etkeni” olduğu tam olarak bilinmese bile bütün önemli risk etkenlerini hedef almak yeterli görülmektedir; çünkü ne kadar çok risk etkeni hedef alınır, bu nedensel etkenleri hedef alma olasılığı da o kadar yüksek olacaktır. Bu yaklaşımın oldukça basit olması bu stratejiyi daha anlaşılabilir kıldığından, politika üretmelere, pratisyenlere ve halka anlatmayı ve onların desteğini almayı da bir o kadar kolaylaştırmaktadır (Farrington, 2000).

Risk odaklı suç önleme programlarının sağladığı bir diğer avantaj, bu stratejinin tamamen *ampirik* bulgulara dayanmasıdır. Öyle ki, uygulanan müdahale programları kapsamında hedef alınan bireysel, aile, okul, akran grubu ve yerleşim yerine ilişkin risk ve koruyucu etkenler, gelişimsel çalışmalarda ampirik bulgularla desteklenmektedir

(Farrington, 2000; 2002). Ayrıca nihayetinde uygulamaya geçirilen müdahale programları da bilimsel olarak yüksek kalitede gerçekleştirilen değerlendirme çalışmaları neticesinde etkinliği ispatlanan programlardır (Farrington, 2000; 2002). Risk odaklı suç önleme yaklaşımı, bu bağlamda teori ve uygulamalı araştırmayı bir araya getirdiği gibi akademisyenler ile pratisyenleri de bir araya getirmektedir (Farrington, 2000).

Ayrıca belirli risk etken grupları aynı anda—genç suçluluğu, saldırganlık, şiddet, okulu terk etme, madde bağımlılığı, istikrarsız evlilik, aile içi şiddet, çocuk istismarı gibi—çok çeşitli sonuçları tahmin edebilmektedir (Kazdin ve diğerleri, 1997). Dolayısıyla bir risk etkenini hedef alıp onu azaltmak ya da bir koruyucu etkeni artırıp güçlendirmek, suçluluk dışında hayatın başka alanlarındaki sorunlar üzerinde de “yayımla etkisi” yapacaktır (Farrington, 2002; Kazdin ve diğerleri, 1997).

Risk odaklı suç önleme programlarının sunduğu çok önemli bir diğer avantaj da bu programların gelişimsel olarak çok erken yaşlarda uygulanabilir olmasıdır. Ceza adalet sistemi içerisindeki uygulamalar, kişinin suç işlemesi sonrasında sisteme dahil olmasıyla ve suç davranışına bir tepki olarak gerçekleşmektedir. Oysa gelişimsel suç önleme programları, proaktif olarak suç davranışı henüz meydana gelmeden önce aileler, okullar, akran grupları ve muhitler üzerinden çocukların sosyal, bilişsel ve duygusal olarak desteklenmeleri esasına dayanmaktadır. Suçun birey ve toplum üzerindeki maliyetinin boyutu (Brand ve Price, 2000) göz önüne alındığında erken müdahale—etkili olması durumunda—toplumsal düzeyde inanılmaz kazanç vaat etmektedir. Risk odaklı suçluluğu önleme programlarının bu özelliği onları hem toplum hem de politika üretmelere tarafından daha kabul edilebilir kılmaktadır (Farrington, 2002). Ayrıca, bu müdahale programları, programın uygulanacağı hedef kitlenin özelliklerine göre doğum öncesinden başlayan süreç içerisinde hayatın birçok noktasında gerçekleştirilebilmekte (örn: doğum öncesi, okul öncesi, okul dönemi, ergenlik gibi) ve de genel nüfusu hedef alabildiği gibi (*birincil önleme programları*), gerekirse sadece yüksek risk altındaki nüfusa da uygulanabilmektedir (*ikincil önleme programları*) (Loeber ve Farrington, 1999).

Son olarak, risk odaklı önleme programları suçluluğu açıklamak üzere geliştirilmiş teorilerin ampirik olarak test edilmesinde de kullanılabilir (Farrington, 1996a; 2000). Öyle ki, eğer uygulanan müdahale kapsamında hedef alınan risk ve koruyucu etkenlerin etkisi tek tek ayrılabilir ve de bu etkenlerin sapma ve suç davranışı üzerindeki etkisi belirlenebilirse, yapılan müdahalelerin sonuçlarından suçluluğun sebepleri hakkında çok şey öğrenilebilmek mümkün olacaktır (Farrington, 1996a; 2000).

4. Türkiye Açısından Bir Değerlendirme:

Çocuklar üzerinde gerçekleştirilecek erken müdahale—etkili olması durumunda—hem çocuğun yaşamında hem de toplumsal düzeyde inanılmaz kazanç getirecektir. Ancak dünyada ve ülkemizde suçluluğu önlemeye ya da azaltmaya ilişkin uygulanan her programın başarısı her şeyden önce suçluluk riskini arttıran ve azaltan etkenlerin (risk ve koruyucu etkenlerin) doğru olarak belirlenmesi ve sonrasında

da bu etkenlerin sistematik olarak hedef alınması esasına dayanır (Farrington, 2002). Dolayısıyla risk-odaklı suç önleme kapsamında müdahalenin gerçekleştirileceği düzeyde (örn., aile, okul, yerleşim yeri) hedef alınacak etkenlerin belirlenmesi amacıyla ilk olarak bu düzeyde bir risk değerlendirmesi gerçekleştirilmelidir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki antisosyal davranış ve suçluluk ile ilişkili çok fazla değişken bulunmaktadır (Farrington, 1996a) ve tek başına bu değişkenleri hedef almak suçluluğu azaltmak için yeterli olmayabilir (Farrington, 2000). Bunun en önemli nedenlerinden biri yapılan risk değerlendirmelerinin genellikle kesitsel çalışmalarla gerçekleştirilmesidir. Kesitsel çalışmalar zaman içerisinde tek bir noktada yapılan ölçümlere dayandığından dolayı elde edilen sonuçlar—kişilerin zaman içerisindeki değişimleri yerine—kişiler arasındaki farklılıklara ilişkin bulgulara dayanmaktadır. Sonuç olarak, kesitsel çalışmalar ile gerçekleştirilen risk değerlendirmeleri ancak antisosyal davranış ya da suçlulukla ilişkili olan değişkenlerin (correlates) belirlenebilmesini sağlamaktadır (Farrington, 1996a); fakat suç davranışında bulunma olasılığını arttıran (azaltan) risk (koruyucu) etkenlerin belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla da kişiler arasında değişiklik gösteren değişkenleri hedef almak (ve yapılan müdahaleler ile bunları azaltmak ya da güçlendirmek)—eğer bu değişkenler aynı zamanda risk veya koruyucu etken özelliği göstermiyorsa—tek başına kişinin suç davranışı üzerinde nedensel etkiler yaratmayabilir (Farrington, 2000). Risk ve koruyucu etkenlerin belirlenebilmesi için mutlaka kişilerin düzenli aralıklarla ve ileriye dönük olarak takip edildiği ve bu nedenle de ölçülen değişkenler ile sonuç değişken(ler)i arasında doğru zaman sırasının belirlenebilmesine olanak tanıyan boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır (Farrington, 1996a, b; Kraemer, Kazdin, Offord ve diğerleri, 1997).

Her ne kadar gelişmiş Batı toplumlarında uzun yıllardır yürütülen çalışmalar sayesinde suçluluk için risk ve koruyucu görevi gören etkenlerin belirlenmesi yönünde ciddi ilerlemeler ortaya koyulmuş ve de birçok risk etkeninin farklı ülkelerde geçerlilik gösterdiğine ve farklı sosyo-kültürel ortamlara rağmen benzer şekilde risk teşkil ettiğine ilişkin sağlam bulgular mevcut olsa da bazı etkenlerin sosyal, ekonomik ya da kültürel farklılıklardan dolayı sadece belli ülkelerde geçerli olduğu yönünde de elimizde veri bulunmaktadır (Farrington ve Loeber, 1999). Hatta aynı ülke sınırları içinde bile risk etkenleri cinsiyet (Farrington ve Painter, 2004) ya da etnik gruba (Farrington, Loeber ve Stouthamer-Loeber, 2005) dayalı olan farklı sosyal gruplarda önemli oranda değişiklik gösterebilmekte ve bütün sosyal gruplarda aynı anlamı ifade etmeyebilmektedir. Hatta öyle ki bir sosyal grup için risk teşkil eden bir etken, bir diğer grup üyeleri için koruyucu ya da nötr özellik bile gösterebilmektedir (Deater-Deckard, Dodge ve Sorbring, 2005; Gunnoe ve Mariner, 1997). Dolayısıyla gelişmiş Batı toplumlarında yapılan araştırma sonuçlarının ülkemizde ne derece geçerli olduğunun araştırılması gerekmektedir. Mevcut teorik modellerin neredeyse tamamına yakını gelişmiş Batı toplumlarındaki araştırmacılar tarafından ve orta sınıf Anglo-Amerikan insan üzerinden önerilmiştir. Bu teorik modellerin öne çıkardığı belli risk ve koruyucu etkenlerin, Batı kültüründen belli noktalarda farklılık gösteren Türk toplumunda saldırgan ve suç davranışını ne

derece açıklayıp açıklayamayacağı tam olarak bilinmemektedir.

Ülkemizdeki çocuk suçluluğu üzerinde araştırmalar, 30'lu ve 50'li yıllar arasındaki dönemde hukukçularımızın gerçekleştirdiği öncü çalışmalar ile başlamıştır (örn., Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü, 1954; Dönmezer, 1943; İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, 1953; İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü, 1964). Çocuklarda suçluluk konusu, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerden araştırmacıların da çalışmalarıyla, 1990'lı yıllarda giderek daha da artan bir ilgi görmüştür. Ülkemizdeki çalışmaların büyük bir bölümü, genel olarak tutuklu, hükümlü ve güvenlik birimlerine getirilen çocuk ve gençler (Bal, 2007; Bayındır, Özel ve Köksal, 2007; Erdoğan, 1993; Hancı, Dülger, Toy, Demirçin, Ertürk ve Coşkun, 1993, İçli, Arıkan, Bayrakçı, Maden, Asker, Öztürk, ve Özkan, 2007; Kızmaz ve Bilgin, 2010; Kocadaş, 2007; Tuğ, Doğan ve Hancı, 2002; Uluğtekin, 1991) üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar, ülkemizde çocuk suçluluğun yaygınlığı, işlenen suç çeşitleri ve suça sürüklenen çocukların taşıdıkları belli başlı özellikleri belirlemek açısından literatüre büyük katkı sağlamıştır.

Ancak bu çalışmalar, ceza adalet sistemimizin kontrolü altındaki genç nüfusa odaklandığından sadece ceza hukukumuz tarafından suç olarak tanımlanan davranışlarla ilgilenmiş ve resmî olarak suçluluk oluşmadan önceki evreden itibaren suçluluğun da bir parçası olduğu daha genel antisosyal davranış gelişiminin çocuklarda nasıl bir gelişimsel örüntü izlediğini, çocuklarda bu gelişimi büyük oranda etkileyen risk ve koruma etkenlerinin neler olduğunu incelemeyi pek mümkün kılmamıştır. Üstelik bu çalışmaların bir diğer sınırlayıcı yönü, suçlu ya da suç şüphesi altında bulunan genç nüfus üzerinde elde edilen bulguların sanki çocuk suçluluğunu belirleyen etkenlermiş gibi sunulmasından kaynaklanmaktadır. Oysa bu çalışmalar bir grup suça sürüklenen genç insanı alıp onların demografik, sosyal, ekonomik ve kültürel geri planları hakkında betimleme yapmaktan öteye gitmemektedir. Üstelik bu çalışmalar suç davranışında bulunan fakat ceza adalet sisteminin kontrolü altında olmayan kişileri kapsamadığından dolayı da oldukça sınırlıdır. Çocuk suçluluğu ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesi için ceza adalet sistemi dışında da çeşitli sapma ve suç davranışlarında bulunan ve bulunmayan çocukların karşılaştırılmaları gerekmektedir.

Ülkemizde özellikle 2000'li yıllarda yapılan çalışmalar ceza adalet sistemimizin kontrolü altında olmayan öğrenci gruplarına odaklanmıştır (örn., Demir, Baran ve Ulusoy, 2005; Duyan ve Duyan, 2007; Kumru, 2011; Özbay 2003, 2004; Ulusoy, 2006; Ulusoy, Özcan Demir ve Görgün Baran, 2005a; 2005b; Ünal, Çukur ve Özbayrak, 2010). Bu çalışmalar, ülkemizde resmî olmayan suçluluğa ve daha genel anlamda antisosyal sapma davranışına ilişkin değişkenlerin belirlenmesinde çok büyük katkı sağlamıştır. Bu çalışmalar, damgalama teorisi, gerilim teorisi, öğrenme teorisi, sosyal bağ teorisi gibi çeşitli kuramsal modelleri test etmiş ve sonuç olarak ebeveynlerin davranışları, parçalanmış aile, aile tarafından damgalanma gibi çeşitli aile etkenlerinin; akran grupları ile olan ilişkilerin niteliği, okulda fiziksel şiddete maruz kalma, okula olan bağlılık ve okulun sosyo-ekonomik özellikleri gibi etkenlerin çocuk ve gençlerde şiddet içeren ve

ıçermeyen sapma davranışı ile yakından ilişkili olduğunu göstermiştir.

Ancak ülkemizdeki mevcut çalışmalar, çocukların ilk ergenliğe geçiş dönemindeki gelişimini birçok boyutuyla incelemeye ve söz konusu dönemde bu etkenlerin çocukların saldırgan ve suç davranışına ve erken suçluluğa etkisini incelemeye imkân vermemektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalar genelde ya ilk ve geç ergenlik dönemlerine yoğunlaşmış (örn: Özbay ve Özcan, 2006a; 2006b; Ulusoy ve diğerleri, 2005a; 2005b; Ünal, Çukur ve Özbayrak, 2010) ya da üniversite öğrencileri üzerinde incelemeler yapmıştır (örn: Özbay, 2011). Ayrıca gelişmiş Batı toplumlarında çocuklarda şiddet davranışları ve suçluluk üzerine çok uzun zamandır ileriye dönük boylamsal çalışmalar yürütülmesine karşın ülkemizde bu tarz çalışmalar çok sınırlıdır. Özellikle son yıllarda TÜBİTAK'ın desteğiyle gerçekleştirilen bazı çalışmalar bu anlamda öncü niteliğindedir (Kumru, 2011; Ünal, Çukur ve Özbayrak, 2010). Örneğin, Ünal, Çukur ve Özbayrak (2010), 2007/2008 akademik yılında İzmir İl Merkezi'ndeki 11 liseden 2100 öğrenciyi (ortalama yaş = 17.1 yıl) kişisel bildirim tekniği ile hem kesitsel hem de bir yıl aralıkla boylamsal olarak takip ettikleri çalışmalarında aile, arkadaş grupları ve okulun gençlerde sapma ve şiddet davranışı ile olan ilişkisini 'sosyal öğrenme teorisi' çerçevesinde incelemiştir. Yine TÜBİTAK'ın desteğiyle, Kumru (2011), İstanbul, Bolu ve Ankara şehirlerinde 2007 yılında sırasıyla yaşları 4, 7 ve 10 olan üç farklı kuşaktan toplam 947 çocuğu, annelerini ve öğretmenlerini dört yıl boyunca takip ettiği boylamsal kuşak çalışmasında, çocukların bireysel özellikleri (mizaç ve cinsiyet), ailenin çocuk yetiştirme koşulları, uyguladıkları sosyalleştirme teknikleri ve yerleşim yeri gibi etkenler ile çocukların bilişsel, duygusal, olumlu ve olumsuz sosyal gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ancak erken çocukluk ve okul çağı döneminden itibaren çocuklarda saldırgan, sapma ve suç davranışının gelişimini her boyutuyla uzun yıllar içerisinde inceleyen çalışmalara ülkemizde büyük ihtiyaç vardır. Bu türde çalışmalar oldukça pahalı ve farklı disiplinler arasında işbirliği gerektiren çalışmalardır.

Risk odaklı önlem stratejisinde risk ve koruyucu etkenlerin belirlenmesinden sonraki aşama bu etkenleri hedef alacak uygun en uygun müdahale programının belirlenmesine ilişkindir. Bu nedenlerden dolayı, her hangi bir ülkeden ya da farklı bir sosyo-kültürel bağlamdan getirilen suç önleme programlarının, uygulanacağı hedef kitle üzerinde etkili olabilmeleri için mutlaka alındıkları haliyle uygulanmadan önce sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları göz önünde bulunduracak bir şekilde o grup için çeşitli adaptasyon süreçlerinden geçirilmelidir (Eisner ve Ribeaud, 2005). Ayrıca nihayetinde uygulanan programların etkinliğinin ve istenen sonuçları yaratıp yaratmadıklarının doğru olarak belirlenmesi için müdahale sonrası gerçekleştirilen değerlendirme çalışmalarının (evaluation studies) büyük bir titizlikle yapılması gerekmektedir. Sebep-sonuç ilişkisine dair varılan sonuçların geçerliği açısından müdahale programlarının etkinliğinin değerlendirilmesinde en ideal araştırma tasarımı, büyük örneklerle ve uzun zaman aralıkları ile boylamsal olarak gerçekleştirilen *rastlantısal kontrollü deneylerdir*. (Farrington, 1996a; 1999; 2000; 2003b). Bu türde çalışmalar, nedensellik açısından "olası en

yüksek içsel geçerliliğe" sahiptirler. *Deneyisel kontrol*, yapılan bir müdahalenin suç davranışı üzerinde etkisi olup olmadığını gösterme, suçluluğun nedenlerini anlama ve yapılan müdahalenin suçluluk üzerindeki etkisini diğer üçüncü etkenlerin olası etkilerinden ayırt edebilme konusunda çok başarılı olduğundan dolayı deneyisel olmayan çalışmalarda kullanılan *istatistiksel kontrol* ile karşılaştırıldığında çok daha üstün olmaktadır (Farrington, 2003b). Amerika'da ve Avrupa'nın birçok ülkesinde yapılan çalışmalar, gelişimsel risk odaklı suç önlemenin ümit vaat eden bir yaklaşım olduğunu göstermektedir (Farrington, 2002). Ancak maalesef bu yaklaşım ülkemizde oldukça ihmal edilmekte ve çocuklar ceza adalet sistemi içerisine girdikten sonra sistem içerisindeki uygulamalarla soruna çare aranmaktadır. Oysa çocuğun ceza adalet sistemi içerisine girmiş olması zaten—varsa eğer—önlemenin başarısız olduğunu ya da hiç olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, ülkemizde bir taraftan ceza adalet sisteminin çocukların yüksek yararı adına geliştirilmesi gerekmekte; fakat diğer taraftan da acil olarak bir ulusal suç önleme stratejisi belirlenmesi gerekip bu yönde yapılacak olan kriminolojik araştırmaların desteklenmesi gerekmektedir.

5. Sonuç:

Risk odaklı olarak geliştirilen suç önleme programlarının ceza adaleti sistemi içerisindeki diğer suç önleme yaklaşımları ile karşılaştırıldığında çok önemli avantajları bulunmaktadır. Diğer yaklaşımların aksine, bu programlar kapsamında hem genel nüfusu hem de seçilmiş ciddi risk altındaki nüfus gruplarını hedef almak mümkündür (Loeber ve Farrington, 1999). Ayrıca bu yaklaşımın kişilerin gelişiminin doğum öncesi evresi kadar erken dönemlerde bile müdahale gerçekleştirme potansiyeli bulunmaktadır. Bu programlar bize suç davranışları oluştuktan sonra tepkisel olarak harekete geçmektense, proaktif davranarak suç davranışı henüz oluşmadan kişilerin yaşamlarının çeşitli alanlarındaki kritik noktalarda müdahalede bulunma imkânı vermektedir. Ayrıca bu programlar bize sadece risk etkenlerini değil, kişilerin suç davranışını azaltan ve olumlu davranışlarını pekiştiren koruyucu etkenleri hedef alıp bunlar üzerinden müdahale gerçekleştirme imkânı da vermektedir. Ancak tüm bu katkılarının yanında, planlanan risk odaklı bir suç önleme programının suçu önlemek ya da azaltmakta başarılı olabilmesi ya da varsa bile etkisinin doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için belirli bir takım şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Seçilen hedef kitlenin ihtiyaçlarının doğru olarak belirlenmesi, bu kitle için program kapsamında düzeltmek ya da geliştirmek amacıyla hedef alınacak ve suçla nedensel bir ilişkisi olma olasılığı en yüksek risk ve koruyucu etkenlerin belirlenmesi, seçilen programın belirlenen hedef kitle için sosyo-kültürel açıdan uygun olması, yüksek kalite standartlarında uygulamaya geçirilmesi ve nihayetinde gerçekleştirilen müdahalenin sonuç ve maliyet etkinliğinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi dikkat edilmesi gereken konuların en önemlilerini oluşturmaktadır. Gelişmiş Batı toplumlarında risk odaklı suç önleme alanında gerçekleştirilen kriminolojik araştırmalar sayesinde bu alanda çok önemli adımlar atılmış ve çok başarılı programlar gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım, ülkemizde suçun azaltılması ve önlenmesi yönünde çalışan

uzman ve pratisyenlere alternatif bir yol sunacak ve bu alanda gerçekleştirilecek kriminolojik çalışmalardan elde edilecek ampirik kanıtlar da ülkemizde uygulanan suç politikalarının daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesine yardımcı olacaktır.

Kaynaklar

- Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü. (1954). *1000 Mükerrir Suçlu Hakkında Kriminolojik Anket*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları N: 73. Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Bal, H. (2007). "Toplumsal Eşitsizlik Temelinde Çocuk Suçluluğu (Isparta-Van Karşılaştırması)", *Sosyoloji Dergisi*, 17: 293-311.
- Bayındır, N., Özel, A., Köksal, E. (2007). "Çocuk Suçluluğunun Demografisi: Kütahya Şehri Örneği" *Polis Bilimleri Dergisi* 9(1-4): 95-108.
- Brand, S. ve Price, R. (2000). *The Economic and Social Costs of Crime*. Home Office Research Study No: 217. London: Home Office.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Deater-Deckard, K., Dodge, K. A. ve Sorbring, E. (2005). "Cultural Differences in the Effects of Physical Punishment." M. Rutter ve M. Tienda (Ed.) *Ethnicity and Causal Mechanisms*. Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G., Ulusoy, D. Türkiye'de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme, *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005; 32: 83-108.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (1998). *Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuk İstatistikleri (Seçilmiş 27 İl) 1997*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (1999). *Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuk İstatistikleri (Seçilmiş 27 İl) 1998*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (2001a). *Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuk İstatistikleri (Seçilmiş 27 İl) 1999*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (2001b). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (Seçilmiş 27 İl) 2000*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (2003). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (Seçilmiş 27 İl) 2001*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (2004a). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (27 İl) 2002*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (2004b). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (27 İl) 2003*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Kurumu (DİE). (2005). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (27 İl) 2004*. Ankara: DİE.
- Dönmezer, S. (1943). "Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkışafları". *İş Mecmuası Çocuk Sayısı*, 34: 96-126.
- Duyan, V. ve Duyan, G. Ç. (2007). *Gençlerin Demografik Özellikleri, Aile İlişkileri ve Aile İşlevleri, Arkadaşlık İlişkileri, Okul Yaşamı ve Yoksulluğun Suç Davranışına Etkisi*. Proje Sonuç Raporu. (TÜBİTAK – SOBAG 106K097).
- Eisner, M. P. ve Ribeaud, D. (2005). "A Randomised Field Experiment to Prevent Violence." *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 13(1): 27-43.
- Erdoğan, Z. (1993). Hüküm Giymiş Erkek Çocukların Suç İşlemlerinde Rol Oynayan Faktörler: Elazığ Çocuk İslahevi Örneği. M. Tezcan ve N. Çelebi (Ed.), *Sosyolojide Son Gelişmeler ve Türkiye'de Etkileri içinde* (s. 114-131). Abant: Unesco Milli Komisyonu.
- Estrada, F. (1999). "Juvenile Crime Trends in Post-War Europe". *European Journal on Criminal Policy and Research*, 7: 23-42.
- Farrington, D. P. (1991). "Childhood Aggression and Adult Violence: Early Precursors and Later-Life Outcomes". D. J. Pepler ve K. H. Rubin (Ed.) *The Development and Treatment of Childhood Aggression* (ss. 5-29). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Farrington, D. P. (1992). "Criminal Career Research in the United Kingdom" *British Journal of Criminology*, 32: 521-36.
- Farrington, D. P. (1996a). "The Explanation and Prevention of Youthful Offending." J. D. Hawkins (Ed.) *Delinquency and Crime: Current Theories*. Cambridge, Melbourne: Cambridge University Press.
- Farrington, D. P. (1996b). *Understanding and Preventing Youth Crime*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Farrington, D. P. (1997). "Evaluating a Community Crime Prevention Program." *Evaluation* 3: 157-173.
- Farrington, D. P. (1997). "Human Development and Criminal Careers" M. Maguire, R. Morgan ve R. Reiner (Ed.), *The Oxford Handbook of Criminology* içinde (2. Baskı) (s. 361-408). Oxford: Oxford University Press.
- Farrington, D. P. (1998). "Predictors, Causes and Correlates of Male Youth Violence" M. Tonry ve M. H. Moore (Ed.), *Youth Violence* içinde (s. 421-275). Şikago: University of Chicago Press.
- Farrington, D. P. (1999). "A Criminological Research Agenda for the Next Millennium." *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 43(2): 154-167.
- Farrington, D. P. (2000). "Explaining and Preventing Crime: The Globalization of Knowledge – The American Society of Criminology 1999 Presidential Address." *Criminology* 38: 1-24.

- Farrington, D. P. (2002). "Developmental Criminology and Risk-Focused Prevention," M. Maguire, R. Morgan ve R. Reiner (Ed.) *The Oxford Handbook of Criminology* (Üçüncü Baskı). New York: Oxford University Press.
- Farrington, D. P. (2003a). "Methodological Quality Standards for Evaluation Research." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 587: 49-68.
- Farrington, D. P. (2003b). "A Short History of Randomized Experiments in Criminology: A Meager Feast." *Evaluation Review* 27(3): 218-227.
- Farrington, D. P. ve Loeber, R. (1999). "Transatlantic Replicability of Risk Factors in the Development of Delinquency," P. Cohen, C. Slomkowski, C ve L. N. Robins (Ed.) *Historical and Geographical Influences on Psychopathology*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Farrington, D. P. ve Painter, K. (2004). *Gender Differences in Offending: Implications for Risk-Focused Prevention*. Report 9/04. London: Home Office.
- Farrington, D. P., Loeber, R. ve Stouthamer-Loeber, M. (2005). "How Can the Relationship Between Race and Violence Be Explained?" D. F. Hawkins (Ed.) *Violent Crime: Assessing Race and Ethnic Differences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gunnoe, M. L. ve Mariner, C. L. (1997). "Toward a Developmental-Contextual Model of the Effects of Parental Spanking on Children's Aggression." *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine* 151: 768-775.
- Hancı, İ. H., Dülger, H. E., Toy, E., Demirçin, S., Ertürk, S., Coşkun, H. (1993). "1988-1991 Yılları Arasında Elazığ'da Suç İşlediği İddiasıyla Yargılanan Çocukların Demografik Özellikleri" *Ege Tıp Dergisi* 32: 343-345.
- Hawkins, J. D., Herrenkohl, T., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F. ve Harachi, T. W. (1998). "A Review of Predictors of Youth Violence". In R. Loeber ve D. P. Farrington (Ed.), *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions* (ss. 106-141). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hay, C., Fortson, E. N., Hollist, D. R., Altheimer, I. ve Schaible, L. M. (2006). "Impact of Community Disadvantage on the Relationship between the Family and Juvenile Crime" *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 43(4): 326-356.
- Herrenkohl, T. L., Maguin, E., Hill, K. G., Hawkins, J. D., Abbott, R. D. ve Catalano, R. F. (2001). "Developmental Risk Factors for Youth Violence" *Journal of Adolescence Health* 6: 176-186.
- İçli, T., Arıkan, H., Bayrakçı, N., Maden, M., Asker, A., Öztürk, M. ve Özkan, M. (2007). *Sokakta Yaşayan, Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar: Ankara ve İstanbul Örneği, Çözümler ve Öneriler*. Proje Sonuç Raporu. TÜBİTAK – SOBAG Proje No: 105K015.
- İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü. (1964). *Ağır Ceza Mahkemelerine Göre Suçlu Çocuklar Hakkında Kriminolojik Araştırma (1945-1958)*. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.
- İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü. (1953). *974 Suçlu Çocuk Hakkında Kriminolojik Anket*. İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.
- Jahic, G. ve Akdaş, A. A. (2007). *Uluslararası Suç Mağdurları Araştırması: İstanbul Hane Halkında Suç Mağduriyeti*. TÜBİTAK SBB Proje Raporu. (Proje No: 104K100).
- Kazdin, A. E., Kraemer, H. C., Kessler, R. C., Kupfer, D. J. ve Offord, D. R. (1997). "Contributions of Risk-Factor Research to Developmental Psychopathology." *Clinical Psychology Review* 17(4): 375-406.
- Kızmaz, Z. ve Bilgin, R. (2010). "Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği" *Electronic Journal of Social Sciences* 9(32): 269-311.
- Kocadaş, B. (2007). "Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi: Malatya'da Çocuk Suçluluğu" *Sosyolojik Araştırmalar Dergisi* 1: 157-186.
- Kraemer, H. C., Kazdin, A. E., Offord, D. R., Kessler, R. C., Jensen, P. S. ve Kupfer, D. J. (1997). "Coming to Terms with Terms of Risk." *Archives of General Psychiatry* 54: 337-343.
- Kumru, A. (2011). *Çocukların Bilişsel, Duyusal ve Olumlu Sosyal Gelişimlerinin Boylamsal Çalışılması*. Proje Sonuç Raporu, (TÜBİTAK – SOBAG 104K068).
- LeBlanc, M. ve Loeber, R. (1998). "Developmental Criminology Updated" M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice* içinde (cilt 23, s.115-198). Şikago: University of Chicago Press.
- Lipsey, M. W. ve Derzon, J. H. (1998). "Predictors of Violent or Serious Delinquency in Adolescence and Early Adulthood: A Synthesis of Longitudinal Research". R. Loeber ve D. P. Farrington (Ed.), *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions* içinde (ss. 86-105). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Lipsey, M. W. ve Wilson, D. B. (1998). "Effective Intervention for Serious Juvenile Offenders," R. Loeber ve D. P. Farrington (Ed.) *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions*, Thousand Oaks, California: Sage.
- Loeber, R ve Dishion, T. (1983). "Early Predictors of Male Delinquency: A Review." *Psychological Bulletin* 94:68-99.
- Loeber, R. ve Farrington, D. P. (1999). "Never Too Early, Never Too Late: Risk Factors and Successful Interventions for Serious and Violent Juvenile Offenders." *Studies on Crime and Crime Prevention* 7: 7-30.
- Loeber, R. ve Hay, D. F. (1994). "Developmental Approaches to Aggression and Conduct Problems" M. Rutter ve D. Hay (Ed.) *Development Through Life: A Handbook for Clinicians* içinde. London: Blackwell Science.

- Loeber, R. ve Le Blanc, M. (1990). "Toward a Developmental Criminology." *Crime and Justice* 12: 375-473.
- Loeber, R., ve Stouthamer-Loeber, M. (1986). "Family Factors as Correlates and Predictors of Juvenile Conduct Problems and Delinquency." *Crime and Justice* 7: 129-150.
- Magnusson, D., Stattin, H. ve Duner, A. (1983). "Aggression and Criminality in a Longitudinal Perspective". In K. T. Van Dusen ve S. A. Mednick (Ed.), *Prospective Studies of Crime and Delinquency* (ss. 277-301). Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing.
- Moffitt, T. E. (1993). "Adolescence-Limited and Life-Course Persistent Antisocial Behaviour: A Developmental Taxonomy." *Psychological Review* 100: 674-701.
- Özbay, Ö. (2003). "Merton's Strain Theory: Evidence from High Schools in Ankara" *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 27: 59-76.
- Özbay, Ö. (2004). "Yaş, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi" *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 7: 53-75.
- Özbay, Ö. (2011). "Does General Strain Theory Account for Youth Deviance in Turkey?" *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1: 107-129.
- Özbay, Ö. ve Özcan, Y. Z. (2006a). "Classic Strain Theory and Gender: The Case of Turkey" *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 50(1): 21-38.
- Özbay, Ö. ve Özcan, Y. Z. (2006b). "A Test of Hirschi's Social Bonding Theory: Juvenile Delinquency in the High Schools of Ankara, Turkey" *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 50(6): 711-726.
- Perry, A., McDougall, C. ve Farrington, D. P. (Ed.) (2005). *Reducing Crime: Effectiveness of Criminal Justice Interventions*. West Sussex, İngiltere: John Wiley and Sons.
- Pfeiffer, C. (1998). "Juvenile Crime and Violence in Europe" *Crime and Justice: A Review of Research* 23: 255-328.
- Thornberry, T. P. (1997). "Introduction: Some Advantages of Developmental and Life-Course Perspective for the Study of Crime and Delinquency". T. P. Thornberry (Ed.), *Advances in Criminological Theory: Developmental Theories of Crime and Delinquency* içinde (s. 1-10). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Tonry, M. ve Farrington, D. P. (1995). "Strategic Approaches to Crime Prevention," M. Tonry ve D. P. Farrington (Ed.) *Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention: Crime and Justice* Cilt. 19. (ss. 1-20). Chicago: University of Chicago Press.
- Tuğ, A., Doğan, Y. ve Hancı, H. (2002). "1996-1999 Çocuk Suçluluğu Profili" *Ankara Barosu Dergisi*, 2: 183-188.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2006). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (27 İl), 2005*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2007). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (27 İl), 2006*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2008). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2006*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2009a). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2007*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2009b). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2007-2008*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2010a). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2008*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2010b). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2009*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2011a). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2009*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2011b). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2010*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012a). *Adalet İstatistikleri 2011*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012b). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2011*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012c). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2010*. Ankara: TÜİK.
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro.
- Ulusoy, D. (2006). "Gençlerin Sapmış Davranışlara Yönelmelerinde Etiketlemenin Etkisi: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23: 21-31.
- Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Görgün Baran, A. (2005a). "Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Biçimleri ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3): 367-389.
- Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Görgün Baran, A. (2005b). "Parçalanmış Aile ve Gençlerde Sapmış Davranışlar: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22: 61-66.
- Ünal, H., Çukur, C. Ş. ve Özbayrak, C. (2010). *Aile, Arkadaş Grupları ve Okulun Gençlerin Şiddet Davranışlarına Etkisinin Boylamsal Olarak Çalışılması*. Proje Sonuç Raporu (TÜBİTAK – SOBAG 106K310).